

CATALONIA BACKGROUND INFORMATION [SÈRIE E / 2013 / 9.1 / CA]

Data: 08/10/2013

Autor: Joaquim Albareda*

EL DESENVOLUPAMENT DEL PARLAMENTARISME A CATALUNYA FINS 1714

Catalunya va desplegar el seu ordenament jurídic-polític a partir de l'emancipació de l'imperi carolingi per part dels comtes (987). Les constitucions de Pau i Treva i els Usatges van posar els fonaments de la constitució civil de Catalunya, ampliada i perfeccionada en els segles següents. Les Corts de 1283 (anomenada "la Cort general per als catalans"), un dels parlaments més consolidats de l'Europa medieval segons Thomas N. Bisson (1997), van institucionalitzar el protagonisme de l'assemblea estamental i la seva funció legislativa amb el rei. Alhora, van consolidar la monarquia basant la relació amb el rei en el pactisme, doctrina política fonamentada en el respecte per part del sobirà a les lleis, i del país al sobirà. El 1359 va ser creada la Diputació del General (del comú) amb finalitats recaptadores però que va esdevenir el govern del país i la institució que havia de fer respectar les seves lleis.

El 1422 s'enllestí la primera compilació de les lleis de la terra reunint els Usatges de Barcelona, les constitucions de Catalunya i els capítols de cort vigents, que més tard va donar lloc a la compilació oficial de les *Constitucions i altres drets de Catalunya* (1589). Aquell constitucionalisme, entès com un desenvolupament, no com un codi nacional sinó com una herència nacional (McIlwain, 1940), responia a l'objectiu de posar límit al poder del rei i d'organitzar la *res publica*. Va assolir el seu màxim desenvolupament a les Corts de 1701-1702 i de 1705-1706, en les quals es van aprovar mesures que acotaven al màxim el poder del rei i dels seus ministres amb l'objectiu de preservar el compliment de la llei. Just abans de ser abolides el 1714, amb el triomf de Felip V de Borbó al final de la guerra de Successió, les Constitucions van mostrar-se com a una eina eficaç per adequar-se a les demandes de la societat. Més enllà de sancionar els privilegis senyorials propis d'aquella societat d'Antic Règim, emparaven beneficis socials per a la majoria en els àmbits de la fiscalitat, de la guerra, de la justícia, de l'economia i de les garanties individuals. Al seu torn, les institucions havien assolit una capacitat política remarcable en el context del parlamentarisme europeu. Es tractava d'un sistema basat en la representació política dels estaments que permetia una notable representació de l'*home comú* en el govern dels municipis.

Per valorar l'abast d'aquest desenvolupament polític cal contextualitzar-lo a l'Europa d'aleshores. Michael A. R. Graves (2001) ha sistematitzat el complex món dels parlaments a Europa entre els segles XVI i XVIII, que al continent van patir l'embestida de l'absolutisme. Entre les característiques rellevants dels parlaments més sòlids i actius, assenyalava el dret de consentir i de controlar la fiscalitat reial —a més de recaptar-la—, la capacitat de legislar, de presentar greuges abans de l'aprovació del donatiu concedit al rei en Corts i el fet de disposar d'un organisme de representació permanent, a més del jurament recíproc entre rei i regne. Doncs bé, les institucions catalanes reuneixen tots aquests components entre les atribucions genuïnes de les Corts (on hi eren representats els tres estaments) i la Diputació del General (institució permanent de govern, on també participaven els tres estaments), amb unes funcions notablement superiors a les que gaudien les Corts de Castella i els Estats Generals francesos (que no tenien capacitat legislativa). Una altra de les seves característiques (a diferència d'Anglaterra, França i Castella) és que el subsidi al rei estava vinculat a la presentació de greuges. I, pel que feia a la Diputació, poques institucions europees similars van assolir tantes competències de govern.

El vigor d'aquest constitucionalisme queda ben reflectit en boca del jurista Francesc Solanes, el qual, el 1700, afirmava que <<no es el Príncipe el que debe estar por encima de las leyes, sino las leyes por encima del Príncipe>>. La seva puixança va tenir lloc a l'escalf de les transformacions que es van produir en la societat catalana a finals del segle XVII i començaments del XVIII, gràcies a l'emergència d'unes activitats econòmiques (com la producció d'aiguardent i la seva exportació a Anglaterra i les Províncies Unides, o la producció tèxtil) distribuïdes en el territori, acompanyades de l'especialització i dels intercanvis interiors i exteriors. Un procés que féu emergir dinàmics grups socials vinculats amb el comerç, els quals van poder accedir als rengles inferiors de la noblesa i participar en les institucions de govern. Precisament perquè la permeabilitat social va fer possible la participació de l'*home comú* en les institucions de govern i en els municipis, el constitucionalisme català va ser vigorós i va gaudir d'un important suport social.

L'aposta política i econòmica dels catalans en la guerra de Successió al costat de les potències marítimes i aliades, més que per motius dinàstics, perseguia la conservació i enfortiment d'un marc jurídic i institucional que responia als projectes econòmics dels grups socials ascendents, però també als interessos de l'*home comú* gràcies als mecanismes de representació i de participació que aquella societat havia desenvolupat. Per aquest motiu, el borbònic marquès de Gironella considerà que el vencedor Felip V tenia a les mans una <<ocasión muy oportuna de poner todos sus dominios bajo una misma ley, de exaltar la autoridad de la verdadera nobleza cercenando la demasiada de la plebe>>, el pes de la qual considerava que era excessiu en el Consell de Cent de Barcelona, format per <<menestrales, y artistas y gente común>>. S'hi referí, també, l'il·lustrat Antoni de Capmany, diputat a les Corts de Cadis (1811): <<En esta fórmula popular continuó este cuerpo municipal hasta el año 1714, en que las armas de Felipe V, más poderosas que las de las leyes, hicieron callar las

instituciones libres en Cataluña, y Barcelona recibió un nuevo ayuntamiento bajo la planta aristocrática de las demás ciudades de la corona de Castilla>>.

Tal com va escriure l'historiador del dret Víctor Ferro (1987) <<les institucions de Catalunya, que registren tantes consecucions notables, tant per llur caràcter primerenc com per llurs mèrits absoluts –repartiment de fet de la potestat legislativa entre el príncep i el país; supeditació de tota autoritat a la llei paccionada; vinculació directa dels oficials a la legalitat; custòdia política i judicial de l'ordre públic i administració d'un erari públic diferent del príncep a càrrec d'una representació permanent dels Braços; garanties de seguretat personal i tantes altres—culminen així en uns procediments que realitzen en mesura gairebé insuperable les aspiracions implícites en totes elles: preservació del principi de la llibertat sota l'imperi del dret, definit i declarat, arribat el cas, en un judici imparcial>>. Certament, les institucions de Catalunya no van morir perquè fossin anacròniques o inoperants, o una antigalla feudal en mans de la noblesa. Van deixar d'existir perquè van ser derrotades per la força de les armes, en nom del <<justo derecho de conquista>> proclamat per Felip V. De no haver estat així, l'evolució dels darrers anys, mitjançant les dues convocatòries de Corts entre 1701 i 1706, ens indica que podien haver avançat en la línia del parlamentarisme anglès. Així ho va entendre Felip V que el 1713 va escriure que <<las dos últimas Cortes que han concluido los deja más repúblicos que el parlamento abusivo a ingleses>>.

* Joaquim Albareda, catedràtic d'Història Moderna a la UPF (Barcelona)